

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Kommunikáció Program**

**A médiaerőszak-kommunikáció hatásának újraértelmezése
az evolúciós viselkedéstudományok perspektívájából**

Konzulens:
Dr. Bereczkei Tamás
egyetemi tanár

Készítette:
Tóth Péter István

**Pécs
2011**

Tartalom

Konzulensi hozzájárulás	3
1. Bevezető	4
2. A médiaerőszak inderdiszciplináris értelmezése	6
2.1. A médiaerőszak-kommunikáció kutatásának történeti kontextusa	6
2.2. A kommunikációtudomány és a természettudományi perspektíva	16
2.3. A kommunikációtudomány és az evolúciós szemlélet viszonya	25
3. A kommunikáció evolúciós dialektikus perspektívája	28
4. A médiaerőszak hatásának hagyományos értelmezései	33
4.1. Rövid távú hatás	33
4.2. Hosszú távú hatás	38
5. Az ember társas viselkedésének evolúciós eredete	44
5.1. A reprodukzív sikert biztosító stratégiák nemi sajátossága	48
5.2. A társas viszonyok adaptív jellemzői	51
6. A médiaerőszak feldolgozása és a moralitás evolúciója	54
7. Szelektív figyelem a rossz hírre	63
8. Az agresszió a tömegkommunikáció évszázadában	70
8.1. Az agresszió meghatározása	72
8.2. Az agresszió eredete	74
8.3. Az emberi agresszió eredete	76
9. Az agresszió és az erőszak újraértelmezése	82
9.1. Az agresszió konceptualizálása és rekonceptualizálása	82
9.2. Az erőszak rekonceptualizálása	92
10. Az agresszió kommunikálása és a média	97
11. Agresszív médiatörténetek	101
12. Nemi különbségek a médiaerőszak preferenciában	108
13. A médiabefolyásolás laikus értelmezése	114
13.1. A médiabefolyásolás laikus vélelmezése: harmadikszemély-hatás	114
13.2. Hipotézisek a harmadikszemély-hatás mechanizmusáról	119
13.3. Vélekedések információhiánynál	122
13.4. Valóban egyre agresszívebb társadalomban élünk?	124
13.5. Az agressziótól való félelem adaptív szabályozó mechanizmusa	126
14. Konklúzió	131
15. Angol nyelvű összefoglaló	136
16. Köszönetnyilvánítás	151
17. Bibliográfia	152

Bőségesen rendelkezésre állnak arról írásos adatok, hogy a hangos veszekedésektől a rituális szócsatákon, a véres küzdelmeken és a kínzásokon, a csatajeleneteken át a kivégzésekig az agresszió az írott történelem során mindig képes volt tömegeket vonzani (Guttman, 1998; Mátay, 2009). Mindez elkerülhetetlenül maga után vonta, hogy a tömegkommunikációs eszközök akár magának az agresszióknak a szimpla prezentációját, akár ritualizáltan eltúlzott, fiktív módjait témájaként válasszák.

Az evolúciós magatartástudományok, elsősorban az evolúciós pszichológia segítségünkre lehet abban, hogy átfogó elméleti keretet hozzunk létre a médiahatásmechanizmusok értelmezésére (vö. Cappella, 1996; Sherry, 2004; Tóth, 2002). Az evolúciós pszichológiai szemlélet lehetővé teszi, hogy a speciális médiahatáselméleteket a darwini evolúciós elméleti keretben közép szintű (természetes, szexuális szelekció, szülői ráfordítás, rokonszelekció) elméletek segítségével verifikálhatjuk. Egyes mini-elméleteket (Bryant & Oliver, 2009) összekapcsolhatunk, ezáltal egységesebb értelmezési keretet hozhatunk létre, mint ahogy az a pszichológián belül is megtörtént, illetve jelenleg is zajlik. Annak megértése, hogy miért olyan hatásos a médiában bemutatott agresszió, miért vagyunk hajlamosak az erőszakműsorok nézésével olyan sok időt eltölteni, nem lehetséges kizárólag kulturális konstruktivisták keretében értelmezni. Az emberi természet és annak konstrukciói százszázalékosan genetikai, és százszázalékosan kulturális meghatározottságúak. Az ember fajspecifikusnak tekinthető kultúra létrehozó képessége teszi lehetővé például akár az anyanyelv elsajátítását, a nemi viselkedés és identitás formálódását, társas szituációk és szervezetek szabályainak megértését, létrehozását, betartását és betartatását, vagy éppen a szappanoperákba épített egészségügyi kampányok hatékony, vagy sikertelen befolyásoló képességét. Ugyanakkor ezek manifesztációja csak a társas, társadalmi és kulturális környezetben valósulhat meg.

Ha figyelembe vesszük a főemlős evolúció 65 millió évét, az emberi evolúció 5 millió évét, a modern Homo sapiens megjelenésétől eltelt 200 ezer évet, a média- vagy az információs társadalom evolúciós szempontból egy röpke pillanat. A tömegkommunikáció, ezen belül a televízióval vagy a filmmel kapcsolatos emberi aktivitás nem származhat genetikai szintű alkalmazkodásból. Az olvasás, a rádió hallgatása, a televízió, a filmek élvezete, a fényképek készítése és nézegetése nem evolúciós, hanem technikai, kulturális innovációk nyomán vált lehetővé. Ugyanakkor az újdonság vagy szenzációkeresés, a „hírek” utáni érdeklődés, azaz az információkeresés a bizonytalan helyzetekben, adaptív viselkedésnek, a narratív érdeklődést exaptációnak,

a sportközvetítések nézését nyilvánvalóan evolúciós mellékterméknek (by-product) tekinthetjük (Gould, 1991; Gould & Lewontin, 1979; Buss, Haselton, Shackelford, Bleske, & Wakefield, 1998).

A sportközvetítések ugyanakkor aktiválják az összetartozás motivációját, a self megerősítését, vagy védelmét, ha veszít a csapatunk, szorítunk a „mieinkért”, együtt örülünk, dühöngünk a mellettünk ülőkkel, utáljuk az ellenfelet, felnézünk a sztárjainkra, és gyilkos gondolatok aktiválódnak az ellenfél sztárjaival kapcsolatban. Állatoknak tartjuk a az ellenfelet, történeteket mondunk régi sikerekről és hősookról, szimbólumokat emelünk a magasba, viselünk a testünkön, vagy zúzunk össze, ha azt az ellenfél tekinti magáénak. Rítusokat alakítunk ki, és ismétlünk meg minden mérkőzés előtt, vagy a végén. Az ezeket értelmező szociálpszichológiai fogalmak (például Fiske, 2004; Fiske & Taylor, 1991; Gilbert, Fiske & Lindzey, 1998; magyarul Smith & MacKie, 2000) széles körű jelenléte a világ egymástól távol lévő kultúráiban a tulajdonság univerzális jellegére utalnak (Schaller, Simpson & Kenrick, 2006). Számos esetben olyan jellegzetességei azonosíthatók a média szociokulturális kontextusai által befolyásolt jelenségeknek, amelyek magukon viselik a szelektív figyelem, a szelektív, probléma-specifikus tanulás, a megszaladási folyamatok, in-group/out-group folyamatok jellemzőit. Gondoljuk csak a test, a szexualitás, a morális pánikok vagy éppen az erőszakkal kapcsolatos médiareprezentációk hatásaira (Császi, 2002, 2003).

A dolgozatban bemutatott kommunikáció evolúciós dialektikus perspektívája (KEDP) modell abból indul ki, hogy az emberi elme evolúciója során a társas és természeti környezet a túlélést és a szaporodást befolyásoló kihívásaira szelektálódott. Ezek speciális problémamegoldó mechanizmusok kialakulására szelektáltak, amelyek nem változtak meg jelentősen a kulturális és társadalmi evolúció relatíve rövid időtartama során. Mivel ezek hatással vannak az ember társas, társadalmi és kulturális alapvető céljainak megvalósítására, egyrészt segítik a máig visszatérő „ősi” problémák megoldását, másrészt plasztikus alkalmazkodó képességükből, és összetett hierarchikus szerveződésük következtében nagyfokú kreativitással jellemezhetők. Működésükre a dinamikus rendszerszerű aktivitás a jellemző, vagyis az egyes részrendszerek (problémamegoldó specifikus, és az azokat eltérő szerveződési szinteken összehangoló általános információ-feldolgozó és döntéshozó modulok) hol opozicionális, hol összehangolt, dialektikus aktivitása eredményezi az aktuális viselkedést, köztük a kommunikációt.

Milyen szerepe lehet ebben az evolúciós viselkedéstudományoknak, köztük az evolúciós pszichológiának? A kérdés megválaszolásához a kommunikációkutatás interparadigmatikus összekapcsolásának lehetőségét vettem figyelembe. A funkcionalista és az interpretív meta-elméletekhez többnyire alkalmazott kvantitatív, illetve kvalitatív kutatások együttes alkalmazása (Anderson, 1996; Martin & Nakayama, 1999) hatékonyabban valósítható meg egy evolúciós alapon megfogalmazott olyan modellel, mint a KEDP. A KEDP a személyközi kommunikációban már alkalmazott dialektikus perspektíva módszert veszi alapul (Baxter, 2006; Baxter & Montgomery, 1996; magyarul Griffin, 2001; Tóth, 2008). A kapcsolati dialektika modell kialakítását Bahtyin dialógikus-dialektikus elmélete inspirálta (1. táblázat), mely szerint a kapcsolati valóságkonstruálás hátterében a partnerközi, illetve a partner és a társas környezet kontextusában különböző oppozícióban álló motivációk dinamikus „küzdelleme” áll.

1. Táblázat. Az interparadigmatikus kutatások típusai és jellemzői

<i>TÍPUSOK</i>	<i>ALKALMAZÁS MÓDJA</i>	<i>JELLEMZŐK</i>
Liberál pluralista	párhuzamos, kiegészítő alkalmazása két paradigmának	elismeri az eltérő módszerek értékét egy másik paradigma sajátos hozzájárulást nyújt a megismeréshez
Interparadigmatikus kölcsönzés	komplementer alkalmazása a választott paradigmáknak	elkötelezettség az egyik paradigma mellett a probléma integrált megértésére törekvés
Multiparadigmatikus együttműködés	együttes, egyenértékű alkalmazása a paradigmáknak	egy paradigma alkalmazása korlátozott megismerést eredményez
Dialektikus perspektíva	több módszer <i>integrált</i> alkalmazása	a dialektikus dimenziók sokfélesége
Dialektikus perspektíva evolúciós pszichológiai alapon	több módszer <i>integrált</i> alkalmazása evolúciós pszichológia alapú keretben	dialektikus dimenziók általános adaptív funkciók mentén koordináló agyi funkcionális modulok

Az evolúciós pszichológia perspektíva esetén Cialdini (2009; Sundie, Cialdini, Criskevicius & Kenrick, 2006) a befolyásoló hatás kiváltását az emberi természet hat makrojellemzője, pontosabban pszichológiai mechanizmusai mentén értelmezi. A kölcsönösség (elkötelezettnek érezni magunkat a viszonzásra azzal szemben, akitől ajándékot kaptunk), a szeretet (igent mondani annak, akit szeretünk), a társas bizonyíték (az ember figyeli a hozzá hasonlóak viselkedését akkor, amikor bizonytalan abban,

hogy mit tegyen), a tekintély (követni azok tanácsát, akik tapasztalattal vagy hatalommal rendelkeznek), a szűkösség (magasabbra értékelni azt, ami ritka, vagy egyre kevésbé áll rendelkezésre) és az elkötelezettség és következetesség elve mentén értelmezte.

Ezek mint ösztönös automatizmusok vagy mint ökölszabályok jellemezhetők. Evolúciós kontextusba helyezve a befolyásolást, a hatékonyság akkor biztosítható (Sundie, Cialdini, Criskevicius & Kenrick, 2006), ha olyan adaptív funkciókat biztosító mechanizmusokra alapozódik (Cosmides Tooby, 1992), amely probléma-specifikus funkcionális agyi modulokat képes aktiválni (például Geary, 2005, 2007; Kenrick, D.T., Li, N.P., & Butner, J. 2003). Cialdini és Kenrick alapvetően hat fő társas probléma mentén alkalmazta ezeket a meggyőzési stratégiákat. Ezek a koalíciók formálása, a státusz vagy hatalom, az önvédelem, a párválasztás, a párkapcsolat megőrzése és a szülői gondoskodás. A hatásfolyamat során, a társas helyzetekben, baráti, kooperatív, konfliktusos vagy meggyőzés-befolyásolási interakciókban ezek nem csak kognitív aktivitást, hanem a mentális komputációt segítő arousalt és érzelmeket is képesek aktiválni. Az emóciók mint az adaptív mechanizmusok koordinátorai, olyan általános programok, amelyeknek az a szerepük, hogy irányítsanak és összerendezzenek számos mentális információkezelő alprogramot az aktuálisan felmerülő feladatok elvégzésére. Lehetnek ezek explicit adaptív jellegű törekvések (kinek udvaroljunk, szexeljünk, vagy hűségesek maradjunk, tanuljunk vagy tévét nézzünk), vagy bármilyen individuális problémák egy speciális társadalmi, kulturális kontextusban (milyen filmet nézzünk meg a moziban, milyen mosóport vásároljunk). Ezek az alprogramok nyilvánvalóan szerepet játszanak a médiahatás folyamatában is, úgymint a szelektív percepció, figyelem, következtetés, tanulás, memória, valamint más viselkedési és kommunikációs célok kiválasztásában, motivációs prioritások, kategorizáció stb. bonyolításában.

Mivel ezek működésének mélyén (Bereczkei, 2003) az evolválódott predispozíciók megnyilvánulása fakultatív jellegű, a lokális környezeti jellemzők idioszinkretikus tulajdonságokkal leírható fenotípusos változatokban azonosíthatók. Feltételezem, hogy ezek azonosíthatók a médiaproduktumok szerkezeti tulajdonságaiban, a nézői preferenciák hierarchiájában, az egyéni valamint a csoportos interpretációkban manifesztálódó ellentétes motivációk dinamikájában, illetve a társadalmi konfliktusok és a gerbneri kulturális változók jellemzőiben.

Mi indokolja az evolúciós pszichológiai szemlélet bevezetését a médiakommunikáció vizsgálatába az azzal szembeni társadalomtudományi ellenállás ellenére? Cosmides és Tooby (1992) Sztenderd Társadalomtudományi Modell koncepciója a társadalomtudományi elméleteknek az evolúciós perspektívával szembeni elutasítását kritizálja. Az elutasítás Dunbar (2005) szerint jogos volt a huszadik század elején a biológia fejletlenségéből, illetve az evolúciós elmélet kezdetleges voltából következően. Napjainkban azonban az a feltételezés, hogy az örökletes tulajdonságok invariábilisak, és megakadályozzák az egyén szabad választásának lehetőségét, hogy a proszociális az elvárható viselkedés, és ebből következően a természetes, idejétmúlt nézet. A kommunikációtudomány sokfélesége, illetve paradigmatis megosztottsága úgy tűnik még ma is olyan erős, hogy több más társadalomtudománnyal szemben ellenállóbb az evolúciós megközelítéssel szemben. Martin és Nakayama (1999) szerint a kommunikáció különböző meta-elméleti irányainak konstruktív, dialektikus összekapcsolása lehet az elméletalkotás, illetve a gyakorlati alkalmazás egyik új iránya. Az evolúciós viselkedéstudományi (ezen belül különösen az evolúciós pszichológiai) perspektíva tehát az egyik lehetséges kerete ennek a továbblépésnek.

Az evolúciós, közelebbről a médiahatás-vizsgálatok esetében az evolúciós pszichológiai értelmezés relevanciáját erősíti Melvin DeFleurnek (1998) a tömegkommunikációs kutatásokkal szemben megfogalmazott kritikája, amely szerint hiányoznak az átfogó posztpozitivist teoretikus modellek, miközben egyre dominánsabbá válnak az ideológiavezérelt kritikai és kultúrakutatási programok. Ezért a tömegkommunikációs kutatás egyre jobban eltávolodik azoktól a társadalomtudományoktól, amelyekre általánosan jellemző az evolúciós paradigma térhódítása (DeFleur, 1998; Shelly, 2004). John Shelly Kuhnra hivatkozva felvetette, hogy a médiakutatás jelenlegi helyzetét egy „tudományos forradalom” előtti állapotnak kellene tekinteni. Magának a „forradalomnak” a megvalósulása a többi társadalomtudományhoz hasonlóan a nature/nurture vitához való visszatérést fogja eredményezni. Vagyis a média hatásának vizsgálata során szakítani kell a környezeti hatás (nurture – a szocializáción és a kulturálódáson keresztül megvalósuló társadalmi és kulturális környezeti hatás) egyoldalúságával, és fel kell vetni az öröklött tényezők (nature – evolúciós eredetű adaptív diszpozíciók) befolyásának kérdését is. Minthogy ez a változás máig nem következett be, és máig nem született új posztpozitivist átfogó

tömegkommunikációs elmélet, érdemes lenne a duális-oppozicionális nature-nurture paradigmát a konstruktivista evolúciós pszichológiai/ viselkedéstudományival felváltani.

Ezt Cosmide és Tooby (1992) genetikai téveszmének nevezik, amely az a hamis mítosz, hogy a biológiai (azaz az evolválódott) tulajdonságok inflexibilisek, azaz merevek, változástelentelenek, és genetikailag meghatározottan egyöntetűek minden megjelenésük során. A szelekciós hatások következménye az öröklött tulajdonság, amelyet sokkal inkább érdemes az ontogenetikus fejlődés kanalizált jellegével, mint merev invariabilitásával jellemezni. (Ariew, 1996). „A gének szabályozó elemi alkotók, amelyek a környezet felhasználásával konstruálják az organizmust” (Tooby & Cosmides, 2005). Téves az az emberi viselkedéssel kapcsolatos koncepció, hogy a környezet eredetű oksági meghatározottság nem evolúciós eredetű.

Ha a kommunikáció folytonos, azaz az aktuális kommunikáció nem függetleníthető a megelőző kommunikációs események folyamától. Minthogy „a kommunikáció az az elsődleges konstitutív társas folyamat, amely valamennyi más tényezőt értelmez” konstituál, konstruál és rekonstruál, a kommunikáció vizsgálata nem választható el e történeti dimenzió evolúciós kiterjedésétől, előzményeitől sem. Eszerint a kommunikációkutatás tranzaktív és konstitutív irányzatainak egyaránt evolúciós szemléletűnek kellene lennie. Az én-tudat, az epizodikus memória és mentális időutazás, a self, a metareprezentáció és a szimbolikus self evolúciós megjelenése, a perspektíva tétel, az elmeteória és az empátia evolválódása, tehát annak megértése, hogy miként lát bennünket a másik, elengedhetetlen volt és jelenleg is előfeltétele az én és a kommunikáció szimbolikus, reflektív jellegének. A hominid szociális struktúrák összetett, hierarchikus rendszere, ugyanakkor dinamikus és dialektikus jellege, ezek reprezentációja és alkalmazása a szabálykonstruálás és követés szelektív kényszerét, kognitív és emocionális velejárájaként normatív és morális szabályozását indukálta. Mindezek a kommunikációs viselkedés és struktúráinak kritikai szemléletét is lehetővé tették.

A KEPD erre épülve a következő duális dimenziókat tartalmazza abból a feltételezésből kiindulva, hogy azok az agy alapvető adaptív funkciókat ellátó modális szerkezetére épülnek rá (nagy-lelkűség-önzés, a hierarchikus - egaliter, a nyílt-rejtett, a megbízható - megbízhatatlan vagy a kiszámítható - kiszámíthatatlan, a tradicionális -

kreatív, hasonlóság (in-group) - másság (out-group), szűkösség-bőség, rövid (hűtlen) - hosszú (hűséges) idejű reprodukció, a gondoskodó - elhanyagoló, ragadozó-préda, végül az antropomorf - dehumanizált probléma-specifikus modulok). Ha a dolgozat témáját, a médiaerőszakot vesszük figyelembe, a krimik, a horrorok és a sci-fic egyaránt alkalmaznak olyan motívumokat, amelyek például a biológiai (élő-élettelen - tetem, bomló test - antropomorf-dehumanizált) modulok probléma-specifikus információfeldolgozó és döntéshozó mechanizmusait aktiválja (*A nyolcadik utas: a halál, Ragadozó, Köd, Kutyám, Jerry Lee, Sötét zsaruk* stb.).

Az ökológiai racionalitás koncepció lényege az, hogy az elme mint adaptív toolbox elősegíti a környezet-elme interakcióval kapcsolatos gyors, és hatékony döntéshozatalt (Gigerenzer, 2001). Az evolúciós dialketikus perspektíva lehetővé teszi, hogy a (tömeg)kommunikációs hatással, a valóság konstruálásával kapcsolatban megvizsgáljuk, hogy milyen szerepük lehet az evolúció során szelektálódott információfeldolgozó heurisztikáknak. Ezek egyrészt a valós (társas és fizikai) környezeti interakciókban, valamint a fiktív világok esetében is biztosítják a gyors alkalmazkodást, amely ha nem is a pontos, de az „elég jó” - a megfelelő - döntést ígéri az elképzelhető legjobb helyett (például Haselton & Funder, 2006; Haselton, Nettle & Andrews, 2005; Todd & Gigerenzer, 2007).

A médiaesemények, jelen témánk szerint az erőszakú történetek megértésének, illetve jelentés-konstruálásának evolúciós dialketikus perspektíva szerinti elemzése ezen heurisztikák mentén történhet. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a „teljes történetek” kommunikatív feldolgozása, azaz a jelentés-konstruálás ezek alapján történik. A heurisztikák elősegítik, hogy gyorsan megértsük a részleteket, elősegíthetik a szereplőkkel kapcsolatos antipátiák, szimpátiák kialakulását. Egyesekkel empátikusak lehetünk, másokkal akár paraszociális kapcsolat is indukálódhat. A sikeresen összeálló történetek automatikus percepciója gyorsíthatja a transzportációt, azaz a beleélést, de természetesen az összetettebb megértéséhez aktiválni és alkalmazni kell a korábbi ismereteket, valamint lokális jelentés-konstruációkat, narratív összetevőket. A valós és fiktív történeti tapasztalatokat tároló reprezentációkat és sémákat, amelyek az epizodikus memóriában tárolódnak, illetve az éppen nézett, olvasott, vagy a kultúra történeti narratíváinak denotatív, illetve konnotatív jelentéseit az általánosabb

információ-feldolgozó pszichológiai és kognitív mechanizmusok segítségével dolgozzuk fel.

A KEDP kijelöli azokat a kereteket, amelyben egy történetben szereplő erőszak-elkövető morális megítélését elvégzi a néző. A narratíva élvezete együtt jár bizonyos értelemben a méltányossággal, valamint a jogosultsággal (Zillmann, 1998; Raney & Bryant, 2002). Azt kapta a vétkes, amit megérdemelt, azt csinálta a hős, amit meg kellett tennie. Vagyis ahogy azt Reeves és Nass (1996) médiaegyenlet elméletükben jelzik, az elme úgy kezeli a médiát, mint a valóságos eseményeket.

A moralitás szocializációja leghatékonyabban narratívák által valósul meg. A történetek meghallgatása, a morális diszpozíciók és motivációk aktiválásának hatékony keretét biztosítja. A történet kiváltotta élmény, az arousal és az érzelmek intenzifikálása, a transzportáció nyújtotta azonosulás a szabályok sikeresebb rögzítését és előhívását eredményezhetik, mint a pusztán logikus érvelés. Kognitív fejlődéslelektani modellek szerint a gyerekek, de ugyanúgy a felnőttek is, alapvetően a szociális tanulás (például a történetek által), valamint a jutalmazás és a büntetés operáns folyamatai által sajátítják el a társas együttműködés, a perspektíva tétel és a racionális normatív döntéshozatal képességét.

A szocializáció keretében a morális ítéletalkotás fejlődése és a viszonyítási csoport befolyása az értékítélet folyamatában jelzi, hogy a személyközi és csoport szintű együttműködésben és szövetségformálásban tehát meghatározó szerepet játszik a megbízhatóság. A csalással szemben mint költségnövelő tényező alakult ki a morális agresszió (Trivers 1971), amely a társas normák - rokonokkal szemben altruizmus, nem rokonok között kölcsönösség - betartására tanít és szankcionálja a szabályszegőket (Bereczkei, 2009). Az erkölcsösség, a szabályokhoz való igazodás igen erős kényszer (Alexander, 1989), és a csoportban való létezés, az asszimiláció a társakhoz kikényszeríti a megfelelésre - esetenként a szélsőséges, fanatikus elköteleződésre - való törekvést (Richerson & Boyd, 2001). Az ember minden életkorban számon tartja a számára legfontosabbak megítélését mint a csoporthoz tartozás egyik fontos feltételét (Eisenberg-Berg & Neal 1979). Ez a megítélés a self részévé válik, és befolyásolja az egyén önbecsülését (Leary, 1999; Sedikides & Skowronsky, 2003; Sedikides, Skowronsky & Dunbar, 2006). A morális motiváció arra készíti az embert, hogy fenntartsa a fitnessbiztosító társas elköteleződést. A KEDP kijelöli azokat a főbb

dimenziókat, amelyek a morális ítéletalkotás dinamikus, fizikai és kulturális környezet-specifikus fakultatív manifesztációja megtörténik.

Miért rendelkeztek az „erőszak-történetek” olyan nagy vonzerővel az évszázadok során, és miért olyan nagy irántuk az igény napjainkban is? Feltételezzük, hogy az agresszív történetek jelentős része (hogy csak néhányat említsek, kezdve a *Rocky*-tól a *Die Hard*-on, a *Szállítón*, a *Pokolfajzaton*, a *Telefonfülkén át Éli könyvéig*, de akár ide sorolhatjuk a *Piedone* filmeket is) egyrészt alapvető morális szabályok megsértéséről, másrészt egy hangsúlyos adaptivitást veszélyeztető, illetve helyreállító viselkedésről az agresszióról szólnak. Az agresszív viselkedés sokszor meghatározó pozitív vagy éppen negatív hatással van az egyén alapvető szociális törekvéseire. Ha a kommunikáció egyik specifikus szerepéből, vagy kontextusából, a meggyőzésből indulunk ki (bár némi eltérés van kutatók között), többé kevésbé azonos 5-6 alapfunkciót tartanak relevánsnak. Ezek a társas koalíciók alkotása, a státusz, az én-védelme, a párválasztás, a társas viszonyok megtartása, és az utódgondozás (Kenrick, Maner, Butner, Li, Becker & Schaller, 2002), a kölcsönösség, a tekintély, a társas orientáció, az elkötelezettség és következetesség, a szeretet és a szükségesség (Sundie, Cialdini, Criskevicius & Kenrick, 2006), a szenvedés (utódok), a hierarchia, a kölcsönösség, a tisztaság (testi, lelki, szociális) (Haidt & Joseph, 2004), illetve a növekedés, a fejlődés és gazdagodás, a segítségnyújtás, a szexuális aktivitás, a reprodukció, az utódgondozás végül a társas kapcsolatok. Ezekről nem áll messze a KEPD koncepciója sem. A médianarratívák mélyén minden esetben megtaláljuk ezen funkciók többségét.

A szociális konstrukciós elmélet szerint a kulturális konstrukciók konstruálása a kommunikáció által történik (Berger & Luckmann, 1967). A nyelvi kommunikáció evolúciós megjelenése lehetővé tette, hogy a szub-humán és humán proto-morális diszpozíció szimbolikus re-konstruálását, ezáltal kiterjesztését is (például de Waal, 1996; Krebs, 2008). A szabályok szimbolikus kommunikációs konstrukciója a re-konstruálás mellett kultúraspecifikus átalakítását, egyesek elutasítását, illetve új szabályok konstituálását is lehetővé teszi. A narratív, köztük a média erőszak-történetei is a morális és immorális interpretációja az erkölcsiség racionalizálása, kontextusa az erkölcsösség és az erkölcstelenség meghatározásának és operacionalizálásának, egyben alkalmas a nézeteltérések megvitatására. A kognitív komplexitás növekedése nyomán a self-megerősítése és az önmegegyezés gyakorlása biztosíthatja az önigazolást, a saját

cselekedetek elfogult érvényesítését, a kommunikációs kompetencia lehetővé teszi mások machiavellista kihasználását. A szimbolikus kommunikáció azonban fegyver is a csoport számára, kibeszélhetők a normaszegők, illetve dicsőíthetők az erkölcsi győztesek (Dunbar, 1993; Szvetelszky, 2002). A morális narratívák lehetővé teszik, hogy a kölcsönösség kiváltotta elégedettség közvetlen elismerését a jó és a rossz cselekedetek, illetve személyek hosszú távú, akár generációkat is átívelő reputációja emelje szimbolikus jelentőségűvé.

A megítélést és követést nem lehet minden esetben racionalizálni. Nem is beszélve az elsajátításról, amelyet inkább „ösztönösen” követünk - különösen a gyermekkorban -, mint tudatos belátással sajátítunk el (Haidt, 2001). A heurisztikus feldolgozási módok „menj a tömeg után”, „az a helyes, amit a vezetők tesznek”, „másold le azt, ami másoknak bevált” segítik, a gyors elsajátítást, megóvnak a próbaszerencse tanulás felesleges költségeitől (Haselton, Nettle & Andrews, 2005). Ugyanakkor lehetőséget adnak az elfogultság (bias) érvényesítésére, legyen az sikeres vagy éppen hibás. Mindez jelzi a manifesztálódás dinamikus jellegét, vagyis az öröklött predispozíció fakultatív módon, a speciális környezeti hatásokkal kölcsönhatásban történik.

A KEDP egyrészt jelzi azokat a dimenziókat, amelyek mentén hatékony a normativitás teoretikus értelmezése és empirikus elemzése, illetve lehetővé teszi az interaktív, valamint a csoportos, idioszinkretikus normatív konstrukciók interpretálását és kritikai elemzését. A televíziós történetek, a szappanoperáktól a híreken, vagy éppen a valóságshow-okon, rajzfilmekén át az akciófilmekig minden esetben a nagylelkűség-önzés, a hatalomhoz való viszony, illetve az egyenlőség problémája, az elhallgatás és az őszinteség, a hitelesség, és a bizalmatlanság, a hasonlóság és a másság, a hűség és a hűtlenség, a gondoskodás és az elhanyagolás kérdéséről szólnak.

A sikeres alkalmazkodás kényszere nemcsak a biológiai, hanem a szociokulturális evolúció során is folyamatosan jelen volt. Olyan társas és kulturális konstrukciók kialakulását segítette elő, amelyek lehetővé tették a környezetből származó specializált ismeretek átadását és a társas szerepek differenciálódását (örszem, felderítő, hírvivő). Az újságíró mint örszem és mint speciális szerepkonstrukció, aszerint szelektálja a híreket – ezáltal irányítva az olvasók, a hallgatók és a nézők figyelmét –, hogy megítélése szerint azok közül melyek fontosak az általa képviselt közösség és tagjainak alkalmazkodása szempontjából.

Az olyan „rossz” hírek, mint az erőszak, a halálesetek, a konfliktusok – különösen azok, amelyek sérüléssel járnak, és amelyeknek hozzánk közel állók is részesei –, a környezeti csapások, a természeti katasztrófák, a túléléshez és a szaporodáshoz elengedhetetlen forrásokkal kapcsolatos károk az alkalmazkodás szempontjából egyértelmű jelentőséggel rendelkeznek a gyűjtögető-vadász létformánál és a modern társadalmakban egyaránt.. Nem figyelembe venni ezeket, a megfelelő válaszok elmulasztása, a tanulságok levonása több mint hiba. A KEDP szerint a nagylelkűség-önzés, a hierarchikus - egaliter, a nyílt-rejtett, a megbízható - megbízhatatlan vagy a kiszámítható - kiszámíthatatlan, a tradicionális - kreatív, hasonlóság (in-group) - másság (out-group), szűkösség-bőség, rövid (hűtlen) - hosszú (hűséges) idejű reprodukció, a gondoskodó - elhanyagoló, ragadozó-préda, végül az antropomorf - dehumanizált probléma-specifikus modulok szélsőséges ingerekkel történő stimulálása szelektív figyelmet, a megismerésre irányuló motivációt aktivál. A médiatörténetek feldolgozásának heurisztikus módját az erősebb érzelmi hatások esetén feltételezhetjük, míg racionális interpretálásuk számos kondicionális korlátozó feltételek mellett várható.

Az úgynevezett médiaerőszak hatás jelenségét, a tisztázás érdekében érdemes figyelmet fordítani az agresszió evolúciós pszichológiai értelmezésére. Ez lehetővé teszi a hatásmechanizmus mélyszerkezeti jellemzőinek hatékonyabb megismerését, egyben az esetleges prevenciók kijelölésének speciális megtervezését. Az evolúciós múltban az ember fizikai és társas környezete nem mindig volt barátságos. Az emberre is jellemző, hogy akkor volt számára érdemes agressziót alkalmazni, ha érdekei élesen ütköztek másokkal, és az együttműködő magatartásformák már eredménytelennek bizonyultak (Bereczkei, 1998). Az agresszió olyan adaptív kihívások megoldását eredményezhette mint források megszerzése, eltulajdonítása, a támadásokkal szembeni védekezés, a szexuális rivalizálás, magas pozíció megszerzése, megvédése, a hűtlen partner visszaszerzése, vagy éppen a hűtlenség megakadályozása, és a szexualitás kikényszerítése (Buss és Duntley, 2006). A KEDP megfogalmazása ezeket az alapvető problémákat vette figyelembe.

Amikor döntéseket hozunk az agresszióval kapcsolatban, mérlegelnünk kell az adott helyzetben megjelenő cselekvés előnyeit és hátrányait. Az agresszor és az áldozat lehetséges, tényleges vagy vélt sérülései azonban csak a megszerzhető vagy megőrizendő előnyöknek, forrásoknak a túlélést és/vagy szaporodási sikert befolyásoló értéke, vagy éppen azok elvesztésének hátrányai alapján ítéelhetők meg. Egy férfi

elkerülheti az agresszió alkalmazását, s ezt jutalmazhatja a társadalom, ám bünteti és presztizsvesztést jelenthet a kortárs fiúk, férfiak és nem különben a lányok szemében. Hogyan tanulható meg az agresszió megfelelő és sikeres alkalmazása? Gyakorlással, fantáziával, képzelgéssel és természetesen történetek meghallgatásával.

A tömegkommunikációban megjelenített agresszió megbízható és pontos elemzéséhez létfontosságú a kutatást megelőző sikeres konceptualizáció. Ennek egyrészt operacionális oka van: bármely médiaprodukció elemzéséhez elengedhetetlen, hogy egyértelmű általános agressziókonceptióval rendelkezünk. Másrészt a hatékony tartalom-, hatás- és hasznátelelmést meg kell, hogy előzze az alkategóriáknak, valamint a kutatás elemi viselkedésegységeinek meghatározása, sokféleségük funkcionális értelmezése. Végül a lehetséges hatások meglétének pontos megfigyeléséhez és kódolásához egyértelműen konceptualizált viselkedéskategóriákkal kell rendelkezünk (például Gunter, Harrison & Wykes, 2003).

Az agresszió meghatározása során – már csak a médiakutatás okán is – elkerülhetetlen, hogy külön figyelmet szenteljünk az agresszió és az erőszakkal kapcsolatos konceptualizáció problémájának. Interpretatív és kritikai kvalitatív vizsgálatok jelzik az agresszió, illetve az erőszak megítélésének kontextus specifikus, illetve társadalmi konstruktív voltát (Barker & Petley, 1997; Hall, 1976). Az erőszak társas, társadalmi megítélést is problémásnak tekinthetjük, hiszen az ítélet származhat az áldozattól, a közvetlen környezettől, vagy – ami a média esetében lényegesnek tekinthető – a közvélekedést jelölik ki a viszonyítás alapjaként. Mindezekből arra a helyes következtetésre juthatunk, hogy az erőszak szocio-kulturális meghatározottságú akciók és nem magatartásbiológiai aktivitások kategóriája. Ez lehetőséget kínál annak a fogalmi zűrzavarnak a feloldására, amelyet az okoz, hogy általánosan elterjedt az agresszió és az erőszak szinonimaként való használata. E helyett azt kell mondanunk, hogy az erőszak olyan agresszív (vagy kényszerítő) viselkedés, amelyhez elválaszthatatlanul hozzátartozik egy interpretációs eljárás. Az agresszív magatartás kontextusa funkcionális, alapvetően természettudományi kötődésű kategória, míg az erőszak alapvetően kultúrafüggő társadalmi konstrukció.

A médiumok különböző mértékben és arányban egyaránt közvetítenek híreket és történeteket. Noha a történet kognitív szempontból elválaszthatatlan a hírtől, a hír a tapasztaláshoz kötődik – közvetlenül vagy közvetve. A történet ugyanakkor elválk a

közvetlen tapasztalástól, mert alapvetően a lehetségesről, az elképzelhetőről szól, interpretációkat tartalmaz, és a lehetséges tanulságokat bontja ki (Maynard-Smith, 1984). Hír nélkül azonban nincs történet egy írásbeliség előtti társadalomban. Ám míg a hír élettartama igen rövid (alapvetően időérzékeny műfaj), a történet hozzá képest szinte halhatatlan. A hír lehetőséget ad arra, hogy többet tudjunk arról, hogy milyen a világ, kell-e valamit tennünk, s hogy mi a feladatunk.

Tradicionalis történetek sokasága szól gyilkosságokról. Népszerűségük eredője minden bizonnyal adaptív szerepük, noha manapság tömegek ellenérzése kíséri e sztorikat. Az „erőszak-történetek” egyetemes jelenléte arra utal, hogy az erőszak problémáját minden társadalomban fontosnak tekintik, s hogy jelentőségükhöz képest kiemelkedő figyelmet, izgalmat és erős érzelmeket indukálnak. Gyakori szórakoztató hatásuk pedig az elsajátítandó szabályok, normák, értékek, viselkedésműhelyek, fogalmi koncepciók memorizálását és esetenként interiorizálását segíti elő.

TÉZISEK:

1. Az évtizedek óta folyó empiricista, elsősorban a szociálpszichológia, másrészt a szociológiához kötődő médiaerőszakutatók nyomán a kutatók jó része bizonyítottnak látja, hogy a tömegkommunikációban bemutatott „erőszaknak” hatása van a nézőkre. Nem kevesen azonban kritizálták az eredmények interpretálását, részben a korrelációs technika helytelen értelmezése miatt, vagyis, hogy nem alkalmas ok-okozati viszony kimutatására. Másrészt a korrelációs koeficiens alacsony, 0.1 és 0.2 közötti értékei alapján a az agresszív viselkedés megnyilvánulásában mindössze 4%-os súlyt jelent. Néhányan megemlítették, hogy a nagy mintával operáló meta-analízisek nem támasztották alá a médiaerőszaknak az agresszív bűnözésre gyakorolt hatását. A hatásvizsgálatok jelenleg azt jelzik, hogy a nézőkre gyakorolt befolyás rendkívül összetett. Sokakra alig fejt ki hatást a médiaerőszak, noha igen sokat látnak belőle, másoknak személyiségjegyeik, örökletes tényezők, szocializációs vagy lakókörnyezeti hatások következtében erőteljesen megváltoztatja a viselkedését vagy világlképét.

Az Általános Agresszió Modell szerint a média hatásaként olyan kognitív forgatókönyvek alakulnak ki (illetve a meglévők tovább erősödnek), amelyek nem erőszakos helyzetekben aktiválódva agresszív viselkedést indukálnak. Mindezek a

megállapítások anélkül fogalmazódnak meg, hogy számot vetnének a mindennapi interakciók speciális kontextusaival.

2. A vizsgálatok másik része a használat-és kielégülés oldaláról közelítve a nézői sajátos preferenciákban kereste a médiaerőszak jelentős nézettségét, is igyekeztek kimutatni például a személyiségjegyek, illetve a társadalmi helyzetből következő variábilis érdeklődést. A szelektív figyelemből és a szelektív értelmezésből következő használati sokféleség, összekapcsolva a médiakitettségnek részben árnyalta a hatásvizsgálatok nem egyértelműen meggyőző eredményeit, egyben jelzi a nézői interpretációkkal kapcsolatos kutatások szükségességét. Az interpretív vizsgálatok egy része gyenge hatásra utalt, hisz elkerülhetetlenül meg kell különböztetnünk a tényleges hatást és annak az egyén által vélt jellegét. Ismert, hogy a nézők jelentősen alábecsülik, a médiaprodukciónak megjelenő agresszív viselkedés gyakoriságát, és annak kísérletes növelése esetén a becsült és a valós értékek egyre jobban elváltak egymástól. Az interpretív etnográfiai vizsgálatok azonban sikeresen jelezhetik a lokális értékek és kommunikációs módok illetve a médiatartalmak iránti érdeklődés szelektív jellegét. Ilyen irányú vizsgálathoz elengedhetetlen azonban az empirikus és az interpretív módszer együttes alkalmazása. Ezt elősegítheti egy integrált, interparadigmatikus elmélet és módszer konceptualizálása.

3. A humán evolúciós viselkedéstudományok képviselőinek többsége egyetért abban (noha részletekben jelentős nézeteltérések vannak közöttük), hogy az emberi elme jelenleg is olyan funkciók ellátására kódolt, amelyek a gyűjtögető-vadász életforma keretében felmerülő szelektív hatások megoldására szelektálódott. Fajunk ultra-szociális voltából következően az ökológiai (fizikai és biológiai) kihívások mellett a társas eseményekkel kapcsolatos feladatok megoldására probléma/téma-specifikus funkcionális elmemodulok formálódtak. Ezek az információkezelés, a percepció, a kognitív és affektív folyamatok, a tanulás, a tárolás és előhívás, valamint a döntéshozatal szelektív, gyors, heurisztikus módját teszik lehetővé. A magasabb szintű kognitív folyamatok, az általános tanulási mechanizmusok a modulok közötti integrálást, a generalizálást, a racionalizálást, és meta-reprezentatív konstrukciók formálását teszik lehetővé.

Ha a tömegkommunikációs narratívák feldolgozását az információfeldolgozás duális pszichológiai és kommunikációs modelljei keretében értelmezzük (például a

Kidolgozási Valószínűségi Elmélet, Narratív paradigma, spontán, illetve tudatos feldolgozás), akkor feltételezhetjük, hogy a hatás intenzitása, másrészt a használati igény, illetve az elégedettség szintje függ a beleélési képességtől (transzportáció), a szereplők iránti pozitív, illetve negatív attitűdöktől, szimpátiáktól, empátiától vagy az azonosulás mértékétől. Bemutattam, hogy a médiaegyenlet elvét követve a narratíváknak a valósághoz hasonló társas és normatív értelmezése, a feladat-specifikus modulok kínálta adaptív heurisztikákkal történik.

4. A „kommunikáció evolúciós dialektikus perspektívája” (KEDP) koncepcióval azt igyekszem megfogalmazni, hogy a médiaesemények (a dolgozat szerint a negatív hírek, és az erőszak történések), valamint azok hatásainak változatainak, megalapozott (foundational), illetve reflexív episztemológiai értelmezésének interparadigmatikus vizsgálatához az evolúciós pszichológiai perspektíva megfelelő keretet biztosíthat. A KEDP konceptualizálásához és operacionalizálásához az alapvető (társas. és ökológiai) adaptív funkciókat alkalmaztam (kölcönösség, státusz, társas megbízhatóság, hasonlóság, szükösség, reprodukció, gondoskodás). Kiegészítettem a további vizsgálatokat is szem előtt tartva az ökológiai (elsősorban biológiai) funkciókkal is mint a ragadozó-préda, illetve az antropomorfia. Az operacionalizáláshoz Baxter és Montgomery kapcsolati dialektika modelljéből indultam ki, amely Mihail Bahtyin dialógus elméletét vette alapul. Feltételezem, hogy a történések, a diskurzusok kialakítása, illetve a nézői interpretációik és normatív értékelésük oppozicionális motivációs jellegű tényezők dialektikus dinamikája mentén konstruálódnak.

5. Miért olyan kiugró a médiahatáskutatásokban az erőszak problémája? Evolúciós szempontból nézve az agresszió egy hatékony, ugyanakkor költségkockázatos viselkedés, amely pozitív és negatív szempontból is jelentős hatással lehet a szaporodási sikerre. Ez indokolja, hogy jelentős szelekciós hatást gyakorolt a múltban, és minden bizonnyal a jelenben is, ebből következően adaptív előnyt jelenthet a szelektív figyelem minden lehetséges tényezőre, amely az alkalmazást, illetve a védekezést befolyásolja.

Az agresszió és az erőszak kommunikációjának interparadigmatikus megközelítése egyrészt felveti az agresszió-erőszak fogalompár fenomenológiai tisztázását, amelyet a dolgozatban a objektív-reflexív aspektusban kezdtem el. Ezt

indokolja e viselkedés típusos variabilitása, a kategóriák diszkrét határainak hiánya, és az agresszió megítélésének kontextus, illetve kultúrafüggő volta.

6. A hatáskutatások elméleti, empirikus, interpretív és kritikai széttagoaltsága és ellentmondásai a médiaerőszak hatásának újraértelmezését igényli. Egyrészt figyelembe kell venni a médiaagressziókat mint kommunikációs folyamatnak a jellemzőit, másrészt az agresszió alkalmazójának társas proximatív és ultimatív jellemzőit. Az agresszió és az agresszióról történő kommunikáció beágyazott egyrészt a biológiai szinkron és diakron idődimenziói mentén, másrészt a egyéni és közösségi valóságkonstrukciók hálójába. A megvalósuló hatás ezek időben és lokálisan változó dinamikája mentén történik.

7. A médiaerőszak morális pánikokat indukáló társadalmi diskurzusa korlátozza, helyenként megakadályozza más diskurzusok felszínre kerülését. Egyrészt elfedi a média proszociális szerepének erőteljesebb vizsgálatát, valamint a már meglévő eredmények széles körű megismertetését. Talán ez is hozzá járult a közszolgálati politikai és társadalmi elismerésének gyengüléséhez. Másrészt a média káros hatásainak hangsúlyozása korlátozza az ellenszenvet mögötti attitűdök és motivációk kiterjedt vizsgálatát. A harmadik-személy-hatás elmélet átértelmezése, vagy kiegészítő újraértelmezésével arra hívtam fel a figyelmet, hogy a médiaerőszak diskurzusban szemben álló felek motivációi összetettségének a megértése talán egy konszenzus kialakítását is közelebb hozhatja.

A harmadik ok, amiért a médiaerőszak-hatás problémáját újra kell értelmezni, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy az erőszakos világ, és benne a média mint felbújtó koncepció legnagyobb veszélye, hogy elfedi a tényleges társadalmi okot, nevezetesen az egyenlőtlenségek növekedését, mint agressziót/bűnözést generáló tényező.

8. Nyilvánvaló, hogy a továbbiakban a legelső feladat a KEDP koncepció alkalmazása. Elkerülhetetlen egyrészt a hagyományos agresszió/erőszak problémával ellenőrizni alkalmazhatóságát. Ugyanakkor egyre több és kellemetlenül zavarba ejtő a közvetett agresszióval kapcsolatos vizsgálatok számának növekedése mellett a koncepció túl tág meghatározása. Mint említettem, többen megemlítik, hogy éppen az

agresszió enyhébb formái a veszélyesebbek, mert azok alkalmazhatóak a minimális költségkockázat mellett az esetenként jelentős haszon.

Külön érdemes megvizsgálni a a KEDP-nek az információfeldolgozás duális modelljeihez, az Agresszió Általános Modelljéhez és a Szociális Kognitív Elmélethez való kapcsolás lehetőségét. Utóbbiak azért lényegesek, mert a médiahatás posztpozitivista kutatásában ezek a leggyakrabban alkalmazott modellek. A Zsigmond Király Főiskolán elkezdtek a KEDP alkalmazását különböző korú, kamaszoktól az idős korú vizsgálati alanyokon. A kezdeti eredmények is jelzik az eltérő interpretációk életkori alakulását a KEDP által megfogalmazható predikciók szerint.

9. Az agresszió mellett két további témát tervezek vizsgálni. Az egyik az ökológiai modulok szerepének vizsgálatát a KEDP keretében a tömegkommunikáció szórakoztató edukáció témájában érdemes elemezni. A másik a szintén morális pánikokat is kiváltó szexualitás kérdése. Ez különösen azért fontos, mert a szexuális viselkedés és kommunikáció ontogenezise nem a pubertás után kezdődik. Az evolúciós pszichológiai kutatások jelzik, hogy a szexualitással kapcsolatos korai tapasztalatok, különösen a társas környezet, illetve a játék során, fontos epigenetikus tényezők. Érdemes tehát ezt összekapcsolni a média szocializációban játszott szerepével.

Végül a KEDP felveti Burghardt-nek az egyedi élménynek mint az etológia lehetséges ötödik kérdésének problémáját. Hogyan konstruálódik, milyen szelekciós folyamatok játszottak kialakulásában szerepet, és milyen adaptív probléma megoldására szelektálódott az individuális/perszonális élmény tapasztalata? Hogyan kapcsolható ez a kommunikáció interpretív irányához, és hogyan adaptálhatóak a kérdés vizsgálatához a fenomenológiai kutatás vizsgálati módszerei?

Bibliográfia

- Alexander, R.D. 1989. The evolution of the human psyche. In: The human revolution, C. Stringer & P. Mellars, (Eds.) Edinburgh, University of Edinburgh Press. 455–513.
- Anderson, C.A. & Huessman, R. 2003. Human aggression: A social-cognitive view. In: Hogg, M.A. & Cooper, J. (Eds.) *The Sage handbook of social psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage. 296–323.
- Anderson, J.A. 1996. *Communication theory. Epistemological foundations*. New York-London, Guilford Press. [*A kommunikáció-elmélet ismeretelméleti alapjai*. Budapest, Typotex.]
- Andsager, J.L. & White, H.A. 2007. *Self versus others. Media, messages, and the third-person effect*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ariew, A. 1996. Innateness and canalization. *Philosophy of Science*, 63, S19-S27.
- Barker, M. & Petley, J. 1997. *Ill effects. The media/violence debate*. London & York, Routledge.
- Baxter, L.A. 2006. Relational dialectics theory: Multivocal dialogues of family communication. In: D.O. Braithwaite, & L.A. Baxter (Eds.) *Engaging theories in family communication: multiple perspectives*. Thousand Oaks, Sage. 130-145.
- Baxter, L.A., & Montgomery, B.M. 1996. *Relating: Dialogues and dialectics*. New York, NY: Guilford.
- Bereczkei T. 1998. *A belénk íródott múlt*. Budapest-Pécs, Dialóg-Campus.
- Bereczkei T. 2003. *Evolúciós pszichológia*. Budapest, Osiris.
- Bereczkei T. 2009. *Az erény természete. Önzetlenség, együttműködés, nagylelkűség*. Budapest, Typotex.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York, Doubleday Anchor. [*A valóság társadalmi felépítése: tudásszociológiai értekezés*. Budapest, József Attila Műhely Kiadó. 1998.]
- Bryant, J. & Oliver, M.B. 2009. *Media effects. Advances in theory and research. Third edition*. Mahwah, New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates.
- Buss, D.M., & Duntley, J.D. 2006. The evolution of aggression. In: M. Schaller, J.A. Simpson & D.T. Kenrick (Eds.) *Evolutionary social psychology*. New York and Howe, Psychology Press. 263-286.
- Buss, D.M., Haselton, M.G., Shackelford, T.K., Bleske, A.L. & Wakefield, J.C. 1998. Adaptations, exaptations, and spandrels. *American Psychologist*, 53, 533-548.
- Cappella, J.N. 1996. Why biological explanation? *Journal of Communication*, 46, 4-7.
- Cialdini, R.B. 2009. *Influence. Science and practice. Fifth edition*. Boston, Allyn & Bacon. [*Hatás. A befolyásolás pszichológiája*. Budapest, HVG Kiadó. 2009.]
- Cosmides, L. & Tooby, J. 1992. The psychological foundation of culture. In: J.H. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby (Eds.) *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture*. New York, NY: Oxford University Press. 19-136.
- Császi L. 2002. *A média rítusai*. Budapest, Osiris - MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport.
- Császi L. 2003. *Tévéezőszak és morális pánik*. Budapest, Új Mandátum.
- DeFleur, M.L. 1998. Where have all the milestones gone? The decline of significant research on the process and effects of mass communication. *Mass Communication and Society*, 1, 85–98.
- de Waal, F.B.M. 1996. *Good natured. The origins of right and wrong in humans and other animals*. Cambridge, MA, Harvard University Press. [*Jótermészetűek. A jó*

- és a rossz eredete az emberben és más állatokban.* Budapest, Műszaki Kiadó. 2001.]
- Dunbar, R.I.M. 1993. Coevolution of neocortical size, group size and language in humans. *Behavioral and Brain Sciences*, 16, 681-735.
- Dunbar, R.I.M. 2005. Why are good writers so rare? An evolutionary perspective on literature. *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology*, 3, 7-21.
- Eisenberg-Berg, N. & Neal, C. 1979. Children's moral reasoning about their own spontaneous prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 15, 228-229.
- Fiske, S.T. & Taylor, S.E. 1991. *Social cognition. Second edition.* New York, NY: McGraw-Hill.
- Fiske, S.T. 2004. *Social beings. Core motives in social psychology.* New York: John Wiley & Sons [*Társas alapmótvumok.* Budapest: Osiris, 2006].
- Geary, D.C. 2005. *The origin of mind: Evolution of brain, cognition, and general intelligence.* Washington, DC: American Psychological Association.
- Geary, D.C. 2007. An integrative model of human brain, cognitive, and behavioral evolution. *Acta Psychologica Sinica*, 39, 383-397.
- Gigerenzer, G. 2001. The adaptive toolbox. In: G. Gigerenzer & R. Selten (Eds.) *Bounded rationality: The adaptive toolbox. Dahlem Workshop Report.* Cambridge, MAS: MIT Press. 37-50.
- Gilbert, D.T., Fiske, S.T. & Lindzey, G. (Eds.) 1998. *The handbook of social psychology. Fourth edition.* New York, NY: Oxford University Press.
- Gould, S. J. 1991. Exaptation: A crucial tool for evolutionary psychology. *Journal of Social Issues*, 47, 43-65.
- Gould, S. J. & Lewontin, R. C. 1979. The spandrels of San Marco and the Panglossian paradigm: A critique of the adaptationist programme. *Proceedings of the Royal Society of London B*, 205, 581-598.
- Griffin, E. 2001. *Bevezetés a kommunikációelméletbe.* Budapest, Harmat.
- Gunter, B., Harrison, J.L. & Wykes, M. 2003. *Violence on television. Distribution, form, context, and themes.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Guttman, A. (1998) The appeal of violent sport. In: Goldstein, J. (ed.) *Why we watch. The attractions of violent entertainment.* New York & Oxford, Oxford University Press. 7-26.
- Haidt, J. 2001. The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108, 814-834.
- Haidt, J. & Joseph, C. 2004. Intuitive ethics: how innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus*, 133, 4, 55-66.
- Hall, S. 1976. Media and violence. In: N. Tutt (Ed.) *Violence.* London, HMSO. 221-237. [A média és az erőszak. *Replika*, No. 35, 43-54. 1999.]
- Haselton, M.G. & Funder, D.C. 2006. The evolution of accuracy and bias in social judgement. In: M. Schaller, J.A. Simpson & D.T. Kenrick (Eds.) *Evolution and social psychology.* New York, NY: Psychology Press. 15-38.
- Haselton, M.G., Nettle, D. & Andrews, P.W. 2005. The evolution of cognitive bias. In: D.M. Buss (Ed.) *The handbook of evolutionary psychology.* Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. 724-746.
- Kenrick, D.T., Li, N.P., & Butner, J. 2003. Dynamical evolutionary psychology: Individual decision rules and emergent social norms. *Psychological Review*, 110, 3-28.
- Kenrick, D.T., Maner, J.K., Butner, J., Li, N.P., Backer, D.V. & Schaller, M. 2002. Dynamical evolutionary psychology: Mapping the domains of the new interactionist paradigm. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 347-356.

- Krebs, D.L. 2008. Morality: An evolutionary account. *Perspectives on Psychological Science*, 3, 149-172.
- Leary, M.R. 1999. Making sense of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 32-35.
- Martin, J.N. & Nakayama, T.K. 1999. Thinking dialectically about culture and communication. *Communication Theory*, 9, 1–25.
- Maynard-Smith, J. 1984. Science vs myth. *Natural History*, November: 11–24.
- Mátay M. 2009. Felügyelet és szórakozás. Az erőszak nyilvánossága. In: Stachó L. & Molnár. B. (szerk.) *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Mathias Corvinus Collegium - Századvég. 73-100.
- Raney, A.A. & Bryant, J. 2002. Moral judgment and crime drama: An integrated theory of enjoyment. *Journal of Communication*, 52, 402–415.
- Reeves, B. & Nass, C. 1996. *The media equation: How people treat computers, television, and new media like real people and places*. Stanford, The Center for the Study of Language and Information Publications.
- Richerson, P.J. & Boyd, R. 2001. The evolution of subjective commitment: A tribal instincts hypothesis. In: R. Nesse (Ed.), *Evolution and the capacity for commitment*. New York, : Russell Sage Foundation. 186–219.
- Schaller, M. Simpson, J.A. & Kenrick, D.T. 2006. *Evolutionary social psychology*. New York and Howe, Psychology Press.
- Sedikides, C. & Skowronski, J.J. 2003. Evolution of the self: Issues and prospects. In: M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.) *Handbook of self and identity*. New York, NY: Guilford. 594-609.
- Sedikides, C., Skowronski, J.J. & Dunbar, R.I.M. 2006. When and why did the human self evolve? In: M. Schaller, J. A. Simpson & D. T. Kenrick (Eds.) *Evolution and social psychology: Frontiers in social psychology* New York, NY: Psychology Press. 55-80.
- Sherry, J. L. (2004) Media effects theory and the nature/nurture debate: A historical overview and directions for future research. *Media Psychology*, 6., 83–109.
- Smith, E.R. & Mackie, D.M. 2000. *Social psychology*. New York, NY: Worth Publishers [*Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris, 2001]
- Sundie, J.M., Cialdini, R.B., Griskevicius, V. & Kenrick, D.T. 2006. Evolutionary social influence. In: M. Schaller, J.A. Simpson & D.T. Kenrick (Eds.) *Evolutionary social psychology*. New York and Howe, Psychology Press. 287-316.
- Szvetelszky Zs. 2002. *A pletyka*. Budapest, Books in Print Könyvkiadó.
- Todd, P. M., & Gigerenzer, G. 2007. Mechanisms of ecological rationality: Heuristics and environments that make us smart. In: R. I. M. Dunbar & L. Barrett (Eds.), *The Oxford handbook of evolutionary psychology*. Oxford: Oxford University Press. 197-210.
- Tooby, J. & Cosmides, L. 2005. Conceptual Foundations of Evolutionary Psychology. In: D.M. Buss (Ed.) *The Handbook of evolutionary psychology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. 5–67.
- Tóth P.I. 2002. A médiaerőszak és az agresszió magatartásbiológiai meghatározása. *Janus*, No. 10. 142–148.
- Tóth P.I. 2008. *Bevezetés a családi kommunikációba. (átdolgozott kiadás)*. Budapest, Zsigmond Király Főiskola.
- Trivers, R.L. 1971. The evolution of reciprocal altruism. *The Quarterly Review of Biology*, 46, 35-57.

Zillmann, D. 1998. The psychology of the appeal of portrayals of violence. In: J. Goldstein (Ed.) *Why we watch? The attractions of violent entertainment*. Oxford, Oxford University Press. 179-211.

A dolgozat témájához kapcsolódó publikációk

- Tóth P.I. (2002). A médiaerőszak és az agresszió magatartásbiológiai meghatározása. *Janus*, No. 10. 142-148.
- Tóth P.I. (2003). A médiahatás az evolúciós magatartástudományok nézőpontjából. In: H. Varga Gy. (szerk.) *Kommunikáció: Elmélet és gyakorlat*. Eger. Eszterházi Károly Főiskola Tudományos Közleményei, No.29.
- Tóth P.I: Gál Sz. és Tóth B. (2004). A szappanoperákban megjelenő agresszió hatása a női nézőkre: egy evolúciós pszichológiai megközelítés lehetősége. In: Ivaskó L. (szerk.) *A kommunikáció útjai*. Budapest, Gondolat-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport. 29-56.
- Tóth P.I. (2005). A kommunikáció evolúciója. In: Hamp G. és Horányi Ö. (szerk.) *Szöveggyűjtemény a társadalmi kommunikáció tanulmányozásához*. Budapest, Műegyetemi Kiadó. 201-215.
- Tóth P.I. (2005). Miért vonzó a rossz hír? Adaptív algoritmusok szerepe a médiahasználó választásában. *Médiakutató*, 6/4/: 7-32.
- Tóth P. I. (2005). Az ember társas magatartásának eredete. In: Földi É. (szerk.) *Társadalom és kultúra. A Kommunikáció- és Művelődéstudományi Intézet tanulmánykötete*. Budapest, Zsigmond Király Főiskola. 229-243.
- Bereczkei T. és Tóth P. (2005). Az evolúciós viselkedéstudományok kialakulásának és differenciálódásának vázlatja. In: Bajomi-Lázár P. (szerk.) *Annual 2005. A ZSKF 2005. évi évkönyve*. Budapest, Zsigmond Király Főiskola. 130-152.
- Tóth P. I. (2007). A társas alkalmazkodás egymással versengő alternatívái: az őszinteség és a félrevezetés. A kommunikáció az evolúciós viselkedéstudományok nézőpontjából. In: Fehér K. (szerk.) *Fejezetek a társadalmi kommunikáció tanulmányozásából*. Budapest, L'Harmattan - Zsigmond Király Főiskola. 32-50.
- Tóth P. I. (2007). A médiahatás-kutatás problémái: Az agresszió és az erőszak reconceptualizálása. *Médiakutató*, 8/4/: 81-97.
- Tóth P.I. (2008). *Bevezetés a családi kommunikációba. (átdolgozott kiadás)*. Budapest, Zsigmond Király Főiskola.
- Tóth P.I. (2008). A médiaerőszak-félelmek eredete. *Médiakutató*, 9/4/: 107-124.
- Tóth P.I. (2009). A médiaerőszak adaptacionista értelmezése. In: Sztacho, L. és Molnár, B. (szerk.) *A média erőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, Osiris. 49-72.